

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

**Een vergelijkende, kritische discoursanalyse van
Vlaamse krantenartikelen over vluchtelingen in 2000 en
2015**

Jessica De Boeck

Master Meertalige Professionele Communicatie
2016-2017

Promotor: Tom Van Hout
Tweede lezer: Craig Rollo

Universiteit Antwerpen

Ondergetekende, Jessica De Boeck, student Master in de Meertalige Professionele Communicatie (TEW- FLW) verklaart dat deze scriptie volledig oorspronkelijk is en uitsluitend door haarzelf geschreven is. Bij alle informatie en ideeën ontleend aan andere bronnen, heeft ondergetekende expliciet en in detail verwezen naar de vindplaatsen.

Mortsel, 1 juni 2017

© Copyright: Universiteit Antwerpen

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van zowel de promotor(es) als de auteur(s) is overnemen, kopiëren, gebruiken of realiseren van deze uitgave of gedeelten ervan verboden. Voor aanvragen tot of informatie i.v.m. het overnemen en/of gebruik en/of realisatie van gedeelten uit deze publicatie, neemt u contact op met Universiteit Antwerpen, Master in de Meertalige Professionele Communicatie, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen (België) | mpc@uantwerpen.be

Voorafgaande schriftelijke toestemming van de promotor(es) is eveneens vereist voor het aanwenden van de in dit afstudeerwerk beschreven (originele) methoden of producten en voor de inzending van deze publicatie ter deelname aan wetenschappelijke prijzen of wedstrijden.

Voorwoord

Onder dit proefschrift staat maar één naam, maar meer mensen hebben aan dit werk bijgedragen. Ik wil allereerst professor Tom Van Hout bedanken voor zijn doordachte opmerkingen en het geduld, de flexibiliteit en het vertrouwen dat hij toonde tijdens het begeleiden van deze scriptie. Daarnaast hebben de tips van Michaël Verbeke mij heel wat zoekwerk bespaard. Ik ben ook Sarah Carron en Yasmin Dierickx dankbaar, zonder wiens getrainde ogen deze scriptie vast enkele tikfouten zou bevatten. (De overgebleven fouten zijn geheel mijn eigen, jawel, fout.)

Veel dankbaarheid gaat bovendien uit naar mijn familie en vrienden, die mij de ruimte en tijd lieten om aan deze masterproef te werken. Tot slot bedank ik mijn collega's bij bab.la en Brandweer Zone Rand, voor de kansen die zij mij gaven tijdens en na mijn studies.

Inhoud

I	INLEIDING	1
1.1	ASIEL IN 2000 EN 2015: CIJFERS EN CONTEXT.....	2
	Asiel in 2000.....	2
	Asiel in 2015.....	2
1.2	HET VLUCHTELINGENDISCOURS IN DE NIEUWSMEDIA.....	4
	Kritische discoursanalyse.....	4
	De invloed van het nieuws.....	4
	Minderheden in het nieuws.....	5
1.3	PROBLEEMSTELLING.....	7
2	METHODE	8
2.1	CORPUS.....	8
2.2	METHODE.....	9
3	RESULTATEN	10
3.1	ONDERWERPEN VAN DE ARTIKELEN.....	10
3.2	REFERENTIE EN PREDICATIE.....	11
	Personen.....	12
	Situaties en gebeurtenissen.....	15
3.3	PERSPECTIEVEN IN DE BERICHTGEVING.....	18
3.4	PERSPECTIEF VAN DE JOURNALIST.....	20
3.5	DISCUSSIE.....	21
4	CONCLUSIE	22
5	LITERATUUR	23
6	BIJLAGEN	26
6.1	DIGITALE BIJLAGEN.....	26
6.2	DEELNAME ONDERZOEK.....	26

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

Een vergelijkende, kritische discoursanalyse van Vlaamse krantenartikelen over vluchtelingen in 2000 en 2015

In 2015 werden in België uitzonderlijk veel asielaanvragen ingediend. In het nieuws hieromtrent lag de nadruk op de uitzonderlijkheid van de situatie. In 2000 werden echter ongeveer evenveel asielaanvragen ingediend. Die vaststelling leidde tot een kritische vergelijking van de representatie van vluchtelingen in Vlaamse krantenartikelen uit 2000 en 2015. Ik analyseer hoe vluchtelingen benoemd en beschreven worden, welke perspectieven gebruikt worden en welke onderwerpen aan bod komen. De verschillen zijn klein. Er is in 2015 meer aandacht voor de vluchteling voor hij in België aankomt, maar de representatie van vluchtelingen verandert niet wezenlijk. Naar hen wordt verwezen door middel van hun juridische status en ze worden beschreven in termen van aantal en afkomst. De Belgische staat en organisaties die instaan voor de opvang van vluchtelingen vormen de voornaamste bron van informatie voor nieuwsberichten. De situaties waarover geschreven wordt, passen veelal binnen een juridisch of institutioneel kader en de manier waarop die situaties beschreven worden, draagt bij tot de indruk dat vluchtelingen onze maatschappij tot last zijn. Deze resultaten sluiten aan bij het bestaande onderzoek naar nieuwsberichten rond immigranten en vluchtelingen. Immigranten worden op verschillende tijdstippen en plekken, en zo ook in Vlaanderen, steeds op dezelfde manier voorgesteld: als een bedreiging voor het sociaaleconomische systeem van het gastland.

I Inleiding

In 2015 vroegen 44 660 mensen asiel aan in België (Eurostat, 2017). Dat cijfer is net geen verdubbeling van het aantal aanvragen van het jaar voordien¹. Die opvallende stijging is in grote mate te wijten aan het conflict in Irak en Syrië. Over dat conflict en de vluchtroute werd uitvoerig geschreven in Vlaamse kranten. Oorlog en drama's zoals de vele drenkelingen op de Middellandse Zee hebben immers nieuwswaarde. Vanwege het grote aantal vluchtelingen werd er in die berichtgeving vaak verwezen naar een “crisis”. België en Europa zouden te maken hebben met een niet eerder geziene toestroom aan vluchtelingen.

In de politiek en in de media werd er dan ook gediscussieerd over hoeveel vluchtelingen België kon opvangen. Dat is opmerkelijk, want in 2000 werden in België meer asielaanvragen ingediend dan in 2015. De omstandigheden waren toen anders, maar de hoeveelheid asielaanvragen is vergelijkbaar. Dat is echter niet de indruk die de artikelen rond vluchtelingen in 2015 nalaten bij de gemiddelde lezer van een krant. De obsessie van de kranten met de uitzonderlijkheid van de situatie zet aan tot een vergelijking van de berichtgeving rond vluchtelingen in 2000 en 2015.

Ik maak voor die vergelijking gebruik van een corpus van dertig Vlaamse krantenartikelen: vijftien uit elke periode. Het zogenaamde “vluchtelingenprobleem” krijgt veel maatschappelijke aandacht en taalkeuzes spelen daarin een cruciale rol, denk bijvoorbeeld aan de verschillende connotaties van de termen “vluchteling”, “asielzoeker” en “immigrant”. De analyse van de artikelen maakt daarom gebruik van verschillende kritische discoursanalytische methodes.

¹ 22 710 asielaanvragen in 2014

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

In dit artikel ga ik eerst kort in op de hoge asielcijfers in 2000 en 2015. Daarna bespreek ik relevant onderzoek, met name kritische analyses van nieuwsberichten over immigranten. In het tweede en derde hoofdstuk zet ik mijn eigen onderzoek en de resultaten daarvan uiteen. De corpusstelling en methode worden daarin gevolgd door een bespreking van de onderwerpen van de artikelen, de referentie naar en predicatie van personen en gebeurtenissen en het gebruikte perspectief.

1.1 Asiel in 2000 en 2015: cijfers en context

In 2000 werden er in België 42 690 asielaanvragen ingediend, in 2015 waren dat er 44 660². De cijfers zijn vergelijkbaar, maar de situaties waarin ze zich voordeden zijn dat niet. Omdat teksten niet onderzocht kunnen worden los van de context waarin ze geschreven werden (Philips & Hardy, 2002), beschrijf ik hieronder kort de asielcrisis van 2000 en 2015.

Asiel in 2000

Door de oorlogen in Joegoslavië en Rusland, was er in 1998 en 1999 al een stijging in de asielaanvragen merkbaar. De oorlog in de Balkan kwam tot een hoogtepunt tussen februari en juni van het jaar 1999. De NAVO bombardeerde toen Servische doelen in Kosovo en Belgrado. Dat de cijfers in 2000, na de conflicten, nog steeds hoog liggen, is niet alleen te wijten aan die conflicten. De regering schreef in 2000 een grootschalige regularisatiecampagne uit: vreemdelingen die illegaal in België verbleven kregen een eenmalige kans om alsnog verblijfsdocumenten te bekomen. Zo konden vluchtelingen die na vier jaar nog geen uitsluitel hadden gekregen opnieuw een aanvraag indienen (European Migration Network, 2005, p. 103).

De groep van mensen die een asielaanvraag indiende in 2000 is mede daardoor erg divers. Een groot deel van hen komt uit Rusland, Iran en voormalig Joegoslavië, maar dertig verschillende nationaliteiten vormden samen 85 % van de aanvragen (Myria, 2016).

De media-aandacht voor vluchtelingen in 2015 vormde de aanleiding tot deze scriptie. Ook “de hoeveelheid aandacht die de media tijdens de millenniumwisseling aan het asielbeleid wijdden, was zeker ongewoon te noemen” (Van Gorp, 2002, p. 326). Dat is misschien te wijten aan veranderingen in het asielbeleid, met name inzake opvang. Voordien kregen asielzoekers financiële steun van het OCMW in hun verblijfplaats. Omdat de overheid dacht dat dit voor vluchtelingen een reden kon zijn om in België asiel aan te vragen, besloot de regering enkel nog onderdak te bieden aan asielzoekers, het zogenaamde bed-bad-broodprincipe. De Belgische staat moest in 2000 dus voor het eerst op zoek naar een aanzienlijk aantal opvangplaatsen voor asielzoekers (zie Van Gorp, 2002).

Asiel in 2015

De grote stijging in asielaanvragen in 2015 was vooral te wijten aan de burgeroorlog en oorlog tegen terreurgroep IS in Syrië en Irak. Ook uit Afrika, en dan vooral uit Somalië, vluchtten mensen naar Europa. De aandacht van de media ging vaak uit naar de manier waarop deze groepen Europa bereikten. Er waren immers militaire en humanitaire

² Dit zijn cijfers van Eurostat, het statistische bureau van de Europese Unie (<http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data>). Ze verschillen behoorlijk van de cijfers opgetekend door het Belgische Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen. Het Commissariaat publiceert echter enkel de cijfers vanaf 2012, waardoor ik de vergelijking niet kan maken. Volgens het Commissariaat registreerde de Dienst Vreemdelingenzaken in 2015 slechts 35 476 asielaanvragen (<http://www.cgvs.be/nl/actueel/asielstatistieken-overzicht-2015>).

tussenkomen nodig om mensen van de verdrinkingsdood te redden op de Middellandse Zee.

Vooraf in de tweede helft van 2015 was er een sterke stijging van het aantal asielzoekers. Het merendeel van de asielzoekers kwam uit gebieden waar er conflicten heersten: 21,8 % van de asielzoekers komt uit Irak, 21,3 % uit Syrië en Afghanistan vervulde de top drie van landen van herkomst met 20 % (CGVS, 2016).

In 2015 werden er veel meer positieve beslissingen genomen, dat wil zeggen: het toekennen van het vluchtelingenstatuut of subsidiaire bescherming³. In 2000 werd slechts 7 % van de aanvragers erkend als vluchteling (de mogelijkheid tot subsidiaire bescherming bestond toen nog niet), in 2015 werd 51 % van de aanvragers erkend als vluchteling. Dat de Dienst Vreemdelingenzaken in 2015 anders tegen de aanvragers aankeken, blijkt ook uit het verslag van het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen. De organisatie schrijft in hun jaaroverzicht:

Het hoge aantal erkenningsbeslissingen is te verklaren doordat de meeste asielzoekers in België afkomstig zijn uit landen waar er ernstige conflicten of oorlog heersen. Dit is in tegenstelling tot vroeger toen meer asielzoekers afkomstig waren uit onder meer de Westelijke Balkan.

[...]

Het CGVS beschouwt de veiligheids- en mensenrechtensituatie in Syrië als uiterst problematisch. Het is duidelijk dat Syrische burgers nood hebben aan internationale bescherming. Het CGVS kende in 2015 aan bijna elke Syriër (97,64 %) een beschermingsstatus toe. (CGVS, 2016)

In 2015 waren er “ongeveer 3 asielzoekers op 10 legale immigraties, terwijl deze verhouding ongeveer 7 op 10 was in 2000” (Myria, 2016, p. 127). Als men zich enkel baseert op cijfers, is het dan ook opmerkelijk dat de toestroom van vluchtelingen in 2015 als een crisis gepercipieerd werd. Die perceptie kan om verschillende redenen zijn ontstaan, zoals de media-aandacht voor het conflict zijn of het feit dat ook andere Europese landen veel aanvragen moesten verwerken.

Een woordje over woorden

Er worden verschillende woorden gebruikt om te verwijzen naar immigranten, zowel in de media, door de overheid als in de volksmond. Termen met andere betekenissen en connotaties worden door elkaar gebruikt om naar dezelfde groepen te verwijzen, terwijl ze verschillende betekenissen hebben.

vluchteling	In de Conventie van Genève luidt de definitie van een vluchteling als volgt: “Een persoon die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen, of die, indien hij
-------------	--

³ Subsidiaire bescherming kan worden toegekend aan mensen die geen vervolging vrezen in hun land van herkomst, maar wel reële kans lopen op ernstige schade bij terugkeer naar hun land van herkomst.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

	geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waar hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren” (Fedasil, 2014).
asielzoeker	Een asielzoeker is een vluchteling die een aanvraag tot asiel (bescherming) indiende (Van Dale, 2017).
migrant	Een migrant is “iemand die naar een andere streek verhuist” (Van Dale, 2017) en is dus een verzamelnaam voor zowel “immigrant” en “emigrant”.
vreemdeling	Met de term “vreemdeling” verwijst de Belgische overheid naar iedereen die in België verblijft maar niet de Belgische nationaliteit heeft.
allochtoon	Een “allochtoon” is iemand “die van elders afkomstig is” (Van Dale, 2017).

1.2 Het vluchtelingendiscours in de nieuwsmedia

De analyse van de krantenberichten in dit artikel is gebaseerd op het bestaande discours-analytische onderzoek rond vluchtelingen in het nieuws. Zowel immigratie als nieuwsmedia werden al uitvoerig bestudeerd, vaak met dezelfde conclusies in verschillende contexten.

Kritische discoursanalyse

Een discours is de manier waarop over een bepaald onderwerp gesproken wordt. Het omvat de gangbare stemmen, meningen, argumenten en perspectieven. Een discours wordt dominant wanneer mensen en gebeurtenissen steeds op dezelfde manier worden voorgesteld (Sleegers, 2007). Een dominant discours wordt gepercipieerd als de waarheid (Foucault, 1980) en wordt relatief weinig aangevochten. Op die manier kan discours sociale systemen, waaronder sociale ongelijkheid, legitimeren (Foucault, 1980). Daarin ligt de macht van discours.

Kritische discoursanalyse (KDA) tracht de manieren waarop macht tot uiting komt in tekst bloot te leggen (Foucault, 1980; Fairclough, 1995; Blommaert & Bulcaen, 2000). Schrijven is keuzes maken, zoals de keuze voor bepaalde woorden, grammaticale constructies of structurele elementen, en elk van die keuzes voeren bepaalde betekenissen op en sluiten anderen uit. Het is belangrijk ons bewust te zijn van de manier waarop onze perceptie van een situatie ons taalgebruik beïnvloedt, maar ook van de manier waarop ons taalgebruik onze perceptie stuurt. Dyer stelt het sterk: “hoe we gezien worden bepaalt deels hoe we behandeld worden, hoe we anderen behandelen is gebaseerd op hoe we hen zien: zulk zien komt voort uit representatie” (mijn vertaling) (1993, p. 1).

De invloed van het nieuws

Nieuwsmedia genieten bijzondere aandacht binnen de KDA (zie bijvoorbeeld van Dijk, 1991 en Fairclough, 1995) omdat ze een groot publiek bereiken en daardoor veel invloed hebben. Volgens van Dijk (1991) is het nieuws de belangrijkste bron van kennis en attitudes van mensen, vooral over en ten opzichte van groepen waar ze weinig of niet mee in aanraking komen (zie ook Mutz & Soss, 1997 en Christen & Huberty, 2007).

Een tweede reden waarom nieuwsberichten het onderwerp zijn van KDA-studies is vanwege hun gepercipieerde objectiviteit. Nieuws is nooit objectief. Een nieuwsbericht is

een weergave en die weergave wordt beïnvloed door dominante groepen in de maatschappij (McNair, 2006). Kranten worden uitgegeven door bedrijven met een winstoogmerk, waardoor ze zelden een uitgesproken standpunt innemen dat erg verschilt van de publieke opinie. Dat betekent uiteraard niet dat journalisten en redacteurs geen mening hebben of die niet laten merken. Journalisten sturen interpretatie door de manier waarop ze een gebeurtenis *framen*. Dat gebeurt allereerst door te bepalen welke gebeurtenissen nieuwswaardig zijn. Daarna kiezen ze, net als andere taalgebruikers, al dan niet bewust een invalshoek, de hoeveelheid context die ze geven en de stijl of zelfs woorden die ze gebruiken. Elementen eigen aan nieuwsberichtgeving, zoals quotatie en bronnen, kunnen bovendien gemakkelijk gebruikt worden om vooringenomenheid uit te drukken (van Dijk, 1991). De journalisten kiezen wie ze aan het woord laten en wie niet en dat heeft invloed op het perspectief en dus ook de inhoud van het bericht.

Minderheden in het nieuws

Vermits kritische discoursanalyse de impliciete uitdrukking van macht bestudeert, is ook het minderhedendiscours vaak onderwerp van analyse (zie bijvoorbeeld van Dijk, 1987, 1991; Wodak & Reisigl, 1999, voor een vollediger overzicht zie Khosravinik, 2010). Vluchtelingen vormen een specifieke groep binnen migranten omdat de omstandigheden van hun migratie van een andere – meer dwingende – aard zijn. Daarom zijn de bevindingen van studies over het minderhedendiscours misschien niet zondermeer toepasbaar op het discours over vluchtelingen. Toch behandelt Khosravinik (2009, 2010) de representatie van vluchtelingen, asielzoekers en immigranten in Britse kranten zonder in de analyse onderscheid te maken tussen die groepen. De termen worden in berichtgeving niet altijd consequent gebruikt en het onderscheid bleek niet nuttig in zijn onderzoek (Khosravinik 2009, 2010). Hij stelt zelfs dat deze groepen telkens op dezelfde manier worden voorgesteld: ze worden gereduceerd tot hun status als “binnenkomer”.

[T]he most widespread strategies in negative representations of RASIM [refugees, asylum seekers and immigrants] (...) are aggregation, collectivisation and functionalisation processes. These can be defined as linguistic processes through which these groups of people are systematically referred to and constructed as one unanimous group with all sharing similar characteristics, backgrounds, intentions, motivations and economic status or reducing these groups to their functions e.g. ‘entrants’. (Khosravinik, 2010, p. 13)

Migranten worden steeds geconstrueerd als *out-group*: een groep waarmee iemand (in dit geval de lezer van de krant) zich niet identificeert. Het onderscheid tussen de *in-group* en *out-group* wordt gemaakt op basis van cultuurverschillen en niet op basis van ras, zoals dat het geval was in oudere minderhedendiscours (bijvoorbeeld slavernij in de Verenigde Staten) (van Dijk, 1991, p. 25). Om het onderscheid in stand te houden worden migranten dus voorgesteld als mensen die de cultuur en normen en waarden van de dominante groep niet delen.

De constructie van allochtonen tot *out-groups* is niet alleen gelijkend voor verschillende groepen migranten, het is ook gelijkend in verschillende landen en periodes in de geschiedenis (Khosravinik, 2009, p. 480). Wodak (1996) onderzocht het racistisch discours in Oostenrijk in de jaren negentig. Zij stelde vast dat het anti-buitenlanddiscours de elementen *verschil*, *afwijkend gedrag* en *gepercipieerde bedreiging* bevat. Dit discours is

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

helemaal niet nieuw. Dezelfde elementen waren al aanwezig in het nazidiscours over joden. De overheersende argumenten tegen het verwelkomen van immigranten zijn dat “buitenlanders” een bedreiging vormen voor het sociaaleconomische systeem van het gastland en dat ze een andere cultuur en mentaliteit hebben dan de autochtone inwoners. Immigranten worden bovendien zelden in actieve rollen weergegeven, tenzij het over verwerpelijke activiteiten gaat (van Dijk, 2000). Er is zelden sprake van flagrant, openlijk racisme maar wel van ondervertegenwoordiging, selectieve weergave, stigmatisering en stereotypering (Shadid, 2005). Dit is wat van Dijk de discursieve aard van het hedendaags racisme noemt (2000, p. 34).

Het migrantendebat in België werd al eerder onder de loep genomen. Hoewel het werk van Blommaert en Verschueren (1992) enigszins verouderd is, is het nog steeds relevant. Zij stellen dat de abnormalisering van een “vreemdeling” volgt uit een geloof in homogeïsme. Homogeïsme is de overtuiging dat een maatschappij erbij gebaat is sociaal zo homogeen mogelijk te zijn: een gelijkvormige maatschappij is het ideaal én de norm. Grootschalige migratie is niet gewenst omdat “de aanwezigheid van grote groepen vreemdelingen [geconceptualiseerd wordt] als abnormaal en problematisch” (Blommaert en Verschueren, 1992, p. 125). Alleen wie volledig integreert (lees: assimileert) is welkom. In het mediadiscours in de vroege jaren negentig kwam de drang naar een homogene maatschappij tot uiting door een obsessie met integratie.

Ook naar het discours over vluchtelingen werd al onderzoek gedaan. Dat discours sluit veelal aan bij het discours over immigranten, maar heeft enkele specifieke kenmerken. Berichtgeving over asielzoekers verwijst meestal naar vluchtelingen in termen van hun aantal, hun locatie en bewegingen (waar ze vandaan komen, waar ze zijn en waar ze naartoe gaan), hun omstandigheden, hun tragische lot en wat officiële instanties doen (Baker & McEney, 2005). Het overheersende beeld dat uit deze berichtgeving naar voren komt is dat “de beweging van vluchtelingen een natuurkracht is die moeilijk te voorspellen of te beheersen valt” (mijn vertaling) (Baker & McEney, 2005, p. 10). Berichtgeving over de komst van vluchtelingen en andere immigranten maakt bovendien gebruik van dehumaniserende metaforen als het stromen van water, invasies, het oplopen van een ziekte en het beheersen van dieren (Santa Ana, 1999 en Goodman, 2007).

Het bijna uitsluitend beschrijven van vluchtelingen met betrekking tot de grootte van de groep draagt bovendien bij aan de perceptie van eenstemmigheid. Het houdt immers de veronderstelling in stand dat alle leden van deze groep op elkaar lijken “qua nationaliteit, onderwijs, gezondheid, geslacht, redenen voor hun komst en intenties, manier waarop ze reisden, economische status, sociale klasse, professionele vaardigheden en waarschijnlijk hun uiterlijk” (mijn vertaling) (Khosravinik, 2010, p. 14). In de Britse krantenartikelen die Khosravinik bestudeerde is het beeld dat geschetst wordt van de vluchteling een van een jonge, alleenstaande man die gezond maar lui is, geen opleiding of professionele vaardigheden heeft en er ‘anders’ uitziet (Khosravinik, 2010, p. 15).

Er zou in Europese media ook steeds meer aandacht zijn voor de oprechtheid van vluchtelingen en hun redenen om asiel aan te vragen (Nickels, 2007). Volgens Crawley geloven politici dat “het asielsysteem onderhevig is aan wijdverbreid misbruik en dat de meeste asielzoekers niet werkelijk bescherming nodig hebben. Ze worden gezien als economische migranten zijn die op zoek zijn naar een beter leven” (mijn vertaling) (2005, p. 14). De nieuwsmidia volgen de politiek en maken ook het onderscheid tussen echte, politieke vluchtelingen en ‘valse’ vluchtelingen, de zogenaamde “economische vluchteling”. Bovendien gaat deze aandacht voor de oprechtheid van vluchtelingen samen met het

toekennen van een (nog) negatievere connotatie aan de term “economische migrant” (Wood & King, 2001). Deze trend is niet nieuw. Van Gorp stelde in nieuwsberichten uit 2001 al vast dat in de nieuwsberichtgeving over een nieuw asielcentrum in Arendonk, “vluchteling” gebruikt werd om ‘terechte’ aanvragers aan te duiden, terwijl de term “asielzoekers” de connotatie van misbruik van het systeem meedroeg (Van Gorp, 2002).

De voorstelling van migranten en vluchtelingen in nationale en internationale media is dus relatief uniform, al kan de afkomst van de vluchteling invloed hebben op onze perceptie (Hanson-Easy & Maloney, 2009). In onderzoek van Hanson-Easy en Maloney (2009) naar de perceptie van vluchtelingen werd aan proefpersonen gevraagd waarmee ze een term associëren. Een vluchteling uit Afrika werd door de proefpersonen geassocieerd met *ziekte*, terwijl dat niet het geval was voor een vluchteling uit Azië. De associaties die het vaakst gemaakt werden, namelijk *arm*, *oorlog*, *ontsnapping* en *boot*, werden zowel bij vluchtelingen uit Azië als uit Afrika gemaakt (Hanson-Easy & Maloney, 2009, p. 509). De kern van de perceptie blijft dus dezelfde, maar de afkomst van een vluchteling kan er een element aan toevoegen. Als onze perceptie beïnvloed wordt door afkomst, kan onze representatie dat ook zijn.

1.3 Probleemstelling

Het beeld dat in de media geschetst wordt van migranten, en dus ook van vluchtelingen, is vrij constant. Verschillende groepen worden op verschillende tijdstippen en plekken op dezelfde manier afgebeeld, namelijk als *anders* en als een bedreiging. Migranten zijn een *out-group* en dus “anders dan ons” (de *in-group*), maar in hun “anders zijn” lijken ze wel allemaal op elkaar. Ze vormen een bedreiging voor de autochtone cultuur en voor het sociaaleconomische systeem van een land. Hun bewegingen worden bovendien als oncontroleerbaar voorgesteld, wat bijdraagt aan de indruk van bedreiging. Er wordt daarom ook geschreven over hoeveel vluchtelingen er zijn en hoeveel immigratie al dan niet wenselijk of haalbaar is voor een bepaald land.

Onderzoek toonde wel aan dat de afkomst van de vreemdeling een element aan onze perceptie kan toevoegen (Hanson-Easy & Maloney, 2009) waardoor het mogelijk ook de representatie van die vreemdeling in de media beïnvloedt. In 2000 en 2015 ontving België veel meer asielzoekers dan de jaren voordien, zij het in zeer verschillende omstandigheden. Het hoge aantal aanvragen in 2000 kan verklaard worden door het conflict in de Balkan en in Rusland, maar ook door veranderingen in het Belgische asielbeleid. In 2015 kwamen de vluchtelingen uit conflictgebieden in Syrië en Irak. Omdat vreemdelingen vaak gereduceerd worden tot hun status als “binnenkomer” (Khosravinik, 2010, p. 13) maar hun afkomst mogelijk ook een rol kan spelen in hun representatie, onderzoek ik hoe de representatie van vluchtelingen in Vlaamse krantenartikelen in 2000 verschilt van die in 2015.

Het is opvallend dat discriminerend en xenofob discours, los van de context, enerzijds grote gelijkenissen vertoont op vlak van woordkeuze en grammatica en anderzijds op vlak van argumentatieve structuur (Khosravinik, 2009, p. 480). Ik verwacht dan ook geen grote verschillen te vinden wanneer ik de artikelen uit 2000 en 2015 vergelijk. Ik verwacht wel dat de representatie van vluchtelingen in 2015 meer aandacht heeft voor individuele vluchtelingen en hun verhaal omdat het conflict dat de asielzoekers ontvluchtten nog aan de gang was (en is). Hierover werd uitvoerig bericht, net als over de hachelijke oversteek over de Middellandse Zee die veel vluchtelingen maakten. Een uitgesproken negatieve representatie van asielzoekers in België sluit slecht aan bij de oorlogsberichtgeving die het leed van de slachtoffers belicht.

2 Methode

2.1 Corpus

Het corpus bestaat uit vijftien teksten gepubliceerd in 2000 en vijftien teksten gepubliceerd in 2015. Deze teksten verzamelde ik op GoPress Academic⁴, het persarchief van Belgische kranten- en magazineuitgevers voor onderzoeksdoeleinden. De zoekopdracht bestond enkel uit het woord “vluchteling”. Om de volledige representatie van vluchtelingen in België te onderzoeken, had ik ook “migrant” of “asielzoeker” kunnen opnemen in de zoekopdracht. Ik koos ervoor dat niet te doen om de hoeveelheid artikelen waaruit het corpus samengesteld zou worden te beperken. Hoe groepen en personen benoemd worden maakt wel deel uit van de analyse.

Alle artikelen gepubliceerd tussen 1 januari 2000 en 31 december 2000 en 1 januari 2015 en 31 december 2015 kwamen in aanmerking. Hoewel de zogenaamde crisissen die aanleiding gaven tot de grote hoeveelheid asielaanvragen niet het hele jaar door de media beheersten, maak ik geen selectie op basis van een bepaalde periode of gebeurtenis. Ik doe dat omdat de cijfers die aanleiding gaven tot de vergelijking jaarcijfers zijn.

Ik nam de zeven Vlaamse kranten op in mijn zoekopdracht: De Morgen, De Standaard, De Tijd, Gazet van Antwerpen, Belang van Limburg, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad. GoPress neemt ook regionale edities van kranten op maar het is niet mogelijk om enkel de nationale editie of katernen te selecteren. Daarom kan het resultaat van de zoekopdracht dubbele inhoud bevatten. Bovendien is dat nog om een andere reden mogelijk: De Standaard, Het Nieuwsblad, Gazet van Antwerpen en Belang van Limburg zijn sinds 2013 in handen van Mediahuis. Het Laatste Nieuws, De Morgen en De Tijd zijn in handen van De Persgroep. Het is dus niet ondenkbaar dat eenzelfde artikel in twee verschillende titels werd opgenomen.

Ik zocht telkens naar artikelen tussen de 400 en 800 woorden lang. Deze filter is een louter praktische beperking: het laat toe artikelen te selecteren die lang genoeg zijn om een substantiële analyse mogelijk te maken en kort genoeg om het corpus werkbaar te houden.

	2000	2015
De Morgen	36	76
De Standaard	24	78
De Tijd	11	36
Gazet van Antwerpen	42	64
Het Belang van Limburg	26	48
Het Laatste Nieuws	21	131
Het Nieuwsblad	73	84
totaal aantal artikelen	233	517

Tabel 1: aantal artikelen per krant die het woord “vluchteling” bevatten

Deze zoekopdracht leverde voor het jaar 2000 233 resultaten op en voor 2015 517 resultaten. Hoewel het niet de bedoeling is om de resultaten statistisch te analyseren is het toch opvallend dat er in 2015 beduidend meer over vluchtelingen werd geschreven. We kunnen er voorzichtig uit afleiden dat vluchtelingen in 2015 meer gemediatiseerd werden, misschien door de dramatische wijze waarop velen van hen Europa bereikten.

⁴ <http://academic.gopress.be/>

Ik maak in mijn analyse geen onderscheid tussen kwaliteitskranten en andere kranten. Daarom hield ik in de selectie van de artikelen die het uiteindelijke corpus zouden vormen ook geen rekening met krant waarin het artikel verscheen. De artikelen werden gerangschikt op relevantie⁵. Om de artikelen voor het corpus te selecteren, gebruikte ik een *randomizer*⁶. Uit de resultaten van de zoekopdracht pikte ik zo vijftien willekeurige artikelen⁷.

Het is niet mogelijk enkel naar nieuwsberichten te zoeken met GoPress. Wanneer het geselecteerde artikel geen nieuwsbericht bleek of niet over vluchtelingen handelde, koos ik telkens voor het voorgaande artikel in de GoPressresultaten. Op deze manier bevat het corpus enkel nieuwsberichten en geen opiniestukken of lezersbrieven. Hoewel de analyse van dit soort teksten ook heel erg interessant kan zijn, werden ze hier uitgesloten om de corpora op een adequate manier te kunnen vergelijken.

De artikelen in het corpus werden voorbereid op analyse door foto's en foto-onderschriften te verwijderen. Ook details die niet relevant zijn voor het onderzoek, zoals de auteur, krant en paginanummer, werden verwijderd. De datum werd wel genoteerd, om het mogelijk te maken specifieke context in overweging te nemen. De artikelen kregen ook een onopvallende, uniforme lay-out.

2.2 Methode

Kritische discoursanalyse is een visie op discoursanalyse, maar geen vastgelegde methode. Mijn analyse van de krantenartikelen is gebaseerd op de *Discourse-Historical Approach* (DHA) (Reisigl & Wodak, 2009). Deze methode bracht systematiek in het analyseren van discours over *out-groups* doormiddel van een index van de belangrijkste argumentatieve en discursieve elementen van antibuitenlanddiscours (Khosraviniq, 2010, p. 4). De analytische categorieën die DHA vooropstelt zijn: referentiële strategieën (naamgeving), predicatieve strategieën (attributie), argumentatieve strategieën (topoi), strategieën om uitspraken te versterken of verzachten en perspectief (Reisigl & Wodak, 2009). In hun onderzoek naar antibuitenlanddiscours troffen Reisigl en Wodak (2001) de volgende topoi aan: voordeel of nut van de vreemdeling voor het gastland, bedreiging die de vreemdeling vormt voor het gastland, definitie van de status van de vreemdeling, belasting en misbruik van het sociaaleconomisch systeem, rechten en plichten van de vreemdeling, de cultuur van de vreemdeling en gezag over de vreemdeling. Van Dijk (1991) wees op het belang van genrespecifieke kenmerken van nieuws. Aan hem ontleen ik mijn analyse van onderwerpselectie en citaten.

Ik analyseer het discours rond vluchtelingen op basis van de volgende (talige) elementen:

- Referentie: hoe worden personen en gebeurtenissen benoemd?
- Predicatie: hoe worden personen en gebeurtenissen voorgesteld? Welke kenmerken hebben ze?
- Perspectief: wie wordt aan het woord gelaten? Wat wordt vermeld als bron van de informatie?
- Onderwerp van het artikel

⁵ GoPress biedt nog twee andere mogelijkheden: rangschikken op datum en rangschikken op publicatie. Welke criteria GoPress gebruikt om te rangschikken op relevantie delen zij niet mee.

⁶ <https://www.randomizer.org/>

⁷ Randomizer-resultaat voor 2000: 10, 16, 18, 23, 37, 38, 76, 81, 98, 111, 127, 152, 208, 214 en 224.

Randomizer resultaat voor 2015: 8, 30, 39, 40, 43, 95, 104, 196, 250, 264, 375, 395, 440, 447 en 511.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

De bovenstaande vier categorieën vormden de hoofdcodes tijdens het coderen van het corpus. Ik koos ervoor deze concepten te gebruiken als richtinggevende concepten tijdens de analyse omdat dat de KDA-literatuur over immigranten zo eenduidig is dat die als leidraad kan dienen. Ik sloot *bottom-up* analyse echter niet uit. Integendeel, de subcodes (zie codeboom in digitale bijlage) zijn elementen die door de frequentie waarmee ze voorkwamen al opvielen tijdens het open coderen. Fragmenten die niet gecodeerd konden worden met de subcodes, kregen de relevante bovenliggende of hoofdcodes mee.

Fragmenten werden gecodeerd als ze relevant waren voor dit onderzoek. Dat houdt in dat ze ten eerste betrekking hebben op vluchtelingen en een uitdrukking zijn van een van de hoofdcategorieën (*sensitizing concepts*). De open codering werd manueel uitgevoerd. Het axiaal coderen gebeurde digitaal met de webapplicatie Dedoose. Dedoose maakt het mogelijk om na te gaan welke codes vaak samen voorkomen, een belangrijke pijler van mijn analyse. De codeboom is aanzienlijk bijgeschaafd na het open coderen. Tijdens het axiaal coderen werd structuur aangebracht door de codes zo te formuleren dat ze telkens op een “wat of wie?” vraag antwoorden.

Voor de open codering maakte ik gebruik van het corpus 2000. Dat er verschillen zijn tussen beide corpora werd duidelijk toen niet na het open coderen, maar pas tijdens het axiaal coderen het verzadigingspunt bereikt was. Er werden tijdens het axiaal coderen van het corpus 2015 nog codes toegevoegd, bv. “oorlog en vlucht”. Sommige van die codes zijn in een van de latere rondes nog toegepast op het corpus 2000, maar niet met dezelfde frequentie.

Tijdens het axiaal coderen rees ook de nood aan een vijfde hoofdcodes. Het perspectief van de journalist zit verweven doorheen het hele corpus omdat hij of zij tijdens het schrijven oneindig veel (al dan niet bewuste) keuzes moet maken, van onderwerpselectie tot woordkeuze. Omdat het overal aanwezig is, werd voor het impliciete perspectief van de journalist geen subcode van de code “perspectief” voorzien. De journalist laat echter af en toe ook expliciet van zich horen. Opvallende metapragmatische uitspraken of gevallen van predicatie die zeer expliciet positief of negatief zijn, kregen daarom de code “journalist”, bijvoorbeeld dit fragment over een lijst met “veilige landen”.

Alleen België vond het niet nodig de resolutie toe te passen, **met alle gevolgen vanden**. (2000.3)

Omdat de corpora gecodeerd werden door één persoon is het niet mogelijk intersubjectiviteit te bepalen en bestaat er dus de kans dat er een zekere subjectiviteit is in het aanwenden van de codes. Daarom is het codeerwerk vrij uitgebreid bijgevoegd.

3 Resultaten

3.1 Onderwerpen van de artikelen

Hoewel het de opzet is van deze studie om teksten uit verschillende contexten te vergelijken, verwachtte ik geen grote verschillen te vinden. Een van de aspecten waar deze hypothese duidelijk bevestigd wordt, zijn de onderwerpen waarover geschreven wordt. Ondanks de ruime zoekopdracht handelen alle artikelen in het corpus over slechts vier onderwerpen. Die onderwerpen zijn:

- Asielbeleid
 - Opvang
 - Tewerkstelling
 - Uitwijzing
- Criminaliteit
- Politiek debat over verantwoordelijkheid
- Vlucht

Het onderwerp van het artikel werd telkens gecodeerd in de kop. Drie artikelen behandelen meer dan een onderwerp:

Tippelende asielzoekers krijgen voorkeursbehandeling (2000.5, asielbeleid en criminaliteit)

Bart De Wever haalt uit naar vluchtelingenbeleid van Merkel (2015.7, asielbeleid en politiek debat)

“Geloof vreemdelingen niet” (2000.1, criminaliteit en politiek debat)

Onderwerp	2000	2015
asielbeleid	3	2
opvang	3	8
tewerkstelling	1	
uitwijzing	3	
criminaliteit	3	1
politiek debat over verantwoordelijkheid	4	2
vlucht		3

Tabel 2: onderwerpen van de krantenartikelen (aantal artikelen per onderwerp)

De onderwerpen van de artikelen tonen aan dat de berichtgeving overwegend een inwaartse blik heeft. Het Belgische asielbeleid en dan vooral opvang krijgen de meeste aandacht van journalisten. Het belangrijkste aan de “asielcrisis” is dus hoe “wij” (of de Belgische staat) ermee omgaan. Dat lijkt belangrijker dan de vluchtelingen en hun verhaal.

De twee corpora tonen een verschil in nadruk. In 2015 behandelen de meeste artikelen de opvang, terwijl de onderwerpen evenwichtiger verdeeld zijn in 2000. In 2000 ontbreekt het dan weer aan artikelen die berichten over de vluchtelingen voor ze in België aankwamen. Alleen België werd in 2000 met een uitzonderlijk hoog aantal asielzoekers geconfronteerd, terwijl het in 2015 een Europees probleem was met heel duidelijke en zichtbare vluchtelingenstromen. Ook het ontbreken van artikelen over uitwijzingen is te wijten aan de context: in 2015 liep het verwerken van asielaanvragen door de grote aantallen veel vertraging op, waardoor er ook minder asielaanvragen afgerond werden. Bovendien werden de meeste vluchtelingen in 2015 geregulariseerd omdat ze afkomstig waren uit gebieden die onmiddellijk als conflictgebied erkend werden (bv. Syrië) (CGVS, 2016). In 2000 werd een groot deel van de aanvragen uiteindelijk geweigerd.

3.2 Referentie en predicatie

Voor de analyse van de manier waarop personen en situaties benoemd en beschreven worden, baseer ik me op de elementen (codes) die vaak voorkomen. Voorts baseer ik me ook in belangrijke mate op de waarop elementen samen gebruikt worden.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

Personen

De namen die men aan mensen geeft vormen een belangrijk deel van hoe men over mensen spreekt, zo ook in de media. Deze categorie van codes werd enkel gebruikt voor het coderen van verwijzingen naar vluchtelingen. Woorden die verwijzen naar de juridische status van de persoon in kwestie worden het meest gebruikt: er wordt naar hen verwezen als “asielzoeker” of “vluchteling”. Die termen worden bovendien door elkaar gebruikt.

In onze regio worden al 714 **asielzoekers** opgevangen en er is nog plaats voor 218 extra **vluchtelingen**. (2015.13)

Dat is in het bovenstaande fragment niet onjuist, want asielzoekers zijn in principe (potentiële erkende) vluchtelingen, maar het wekt wel de indruk dat de termen hetzelfde betekenen. Als het om opvang gaat worden beide termen ook exact evenveel gebruikt, terwijl België enkel asielzoekers opvangt. Erkende vluchtelingen moeten de opvangcentra verlaten.

Het gebruiken van een eigenaam om naar iemand te verwijzen, wanneer het om een vluchteling of asielzoekers gaat, is veel minder gebruikelijk. Ministers of zelfs buurtbewoners worden wel bij naam genoemd. Vluchtelingen worden bij naam genoemd wanneer er over criminaliteit of opsluiting gesproken wordt. In negatieve situaties krijgen ze dus wel een zeer specifieke referentie.

Het is voor lezers gemakkelijker mee te leven met mensen waarover veel informatie gegeven wordt, zoals een naam. Door naar deze groep te verwijzen met hun juridische status, krijgen vluchtelingen geen gezicht en draagt de media bij aan onze indruk van deze mensen als een homogene groep (Khosravini, 2010, p. 13). Naar hen verwijzen in termen van hun nationaliteit, zoals bv. “Albanezen”, “Kosovaren” of “Syriërs”, heeft hetzelfde effect. Als je “de Albanees” schrijft en niet “de man”, maak je bovendien van zijn nationaliteit een zeer belangrijk deel van zijn identiteit.

Plots werd **de Albanees** onwel en kreeg hij volgens Binnenlandse Zake onmiddellijke medische hulp. (2000.10)

Referentie personen	2000	2015
nationaliteit	18	1
naam	13	2
status van binnenkomer	2	7
“asielzoeker”	34	21
“vluchteling”	27	39
“vreemdeling”	3	

Tabel 3: wijze waarop vluchtelingen benoemd worden (aantal fragmenten)

Het gebruik van het algemenere “vreemdeling” is in 2000 beperkt tot één artikel. Buiten juridische en administratieve contexten draagt de term een negatieve connotatie en misschien wordt het woord daarom vermeden door journalisten. In 2015 wordt een andere brede term gebruikt. Er wordt naar “migranten” verwezen, terwijl eigenlijk uitsluitend immigranten bedoeld worden.

De **migranten** gebruiken vier routes om illegaal naar Europa te komen. (2015.12)

In die mate dat presidente Kolinda Grabar-Kitarovic in de namiddag het leger opvorderde om “**de illegale migranten**” tegen te houden. (2015.9)

In het corpus 2015 is het overheersende perspectief dat van de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie (zie 3.3 *Perspectieven in de berichtgeving*) en het discours heeft dan ook aandacht voor de mate waarin iemand recht heeft op opvang.

“Een vluchteling zullen we opvangen en helpen, maar **als het conflict gedaan is, moet hij ook terug.**” (2015.6)

De media volgen doorgaans het politiek discours (Crawley, 2005) en maken ook een onderscheid tussen vluchtelingen die recht hebben op opvang en migranten die dat recht niet hebben. De perceptie van immigranten, en dan vooral mensen die emigreren om economische redenen, is negatiever dan die van vluchtelingen (Wood & King, 2001). Als de kranten dan in tijden van aanzienlijke vluchtelingenstromen spreken over “migranten” of “illegale migranten” in plaats van “vluchtelingen”, *framen* ze de publieke opinie ten opzichte van deze mensen. In 2000 ontbreekt dit fenomeen. Er wordt niet naar vluchtelingen of asielzoekers verwezen als “migranten”, maar er wordt wel onderscheid gemaakt tussen “echte” en “valse” vluchtelingen.

Het toont alleen maar dat het vreemdelingenbeleid in ons land fout is, en daar is **de echte vluchteling** de dupe van. (2000.1)

De snelle procedure mag nog twintig dagen in beslag nemen en geldt voor **alle 'kennelijk ongegronde' aanvragen**, momenteel ruim 80 procent van de gevallen. (2000.6)

In 2000 wordt vijf keer (drie artikelen) naar een “kandidaat-vluchteling” verwezen, wat ook de nadruk legt op het feit dat deze mensen de legale status van vluchteling nog niet hebben en dat de kans dus bestaat dat ze niet krijgen. Er wordt ook negen keer verwezen naar een “politiek vluchteling”, waarmee men de indruk wekt dat er ook een ander type vluchteling bestaat (wat niet strookt met de definitie van “vluchteling”, zie 1.1 *Asiel in 2000 en 2015*). In het corpus 2015 komt de term “politiek vluchteling” niet voor en “kandidaat-vluchteling” slechts één keer, hoewel de term “vluchteling” meer gebruikt wordt dan in 2000. Er wordt wel drie keer naar “oorlogsvluchtelingen” verwezen, waarschijnlijk ook een onnodige specificatie.

Vluchtelingen worden het vaakst beschreven in termen van hun aantallen. Het corpus bevat minstens 106 instanties van het noemen van aantallen vluchtelingen. Dit draagt uiteraard bij aan de publieke opinie dat er veel vluchtelingen zijn. Er wordt soms zelfs gesuggereerd dat er te veel vluchtelingen zijn.

Sinds 22 juli moet de DVZ af en toe kandidaat-asielzoekers vragen om later terug te komen, **omdat de wachtzaal volzit.** (2015.15)

De afspraak is bedoeld om **de druk van de ketel te halen** voor Griekenland en Italië. (2000.15)

In het opvangcentrum van Lampedusa zijn er op dit moment al 1.443 personen, maar **het kleine centrum is eigenlijk gebouwd voor amper 250 mensen.** (2015.8)

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

De OCMW's **kunnen het niet aan** om voor elke vluchteling een onderdak te verzorgen. (2000.15)

De code “aantal” werd ook toegewezen aan fragmenten die bijvoorbeeld het aantal plaatsen vermelden, maar alleen naar aantallen die naar mensen verwijzen. Meer opvangplaatsen betekenen immers meer mensen. De meest voorkomende *co-occurrence* is dan ook die van de codes “aantal” en “opvang”, gevolgd door de combinatie met “verwerken aanvragen” of “(aan)komst”. Het aantal mensen dat opgevangen (moet) worden is dan ook het overheersende thema van de berichtgeving.

Vluchtelingen worden ook regelmatig beschreven in termen van hun afkomst, soms door een generieke verwijzing, maar vaker door het noemen van hun nationaliteit. Het vaakst wordt er verwezen naar de generieke afkomst van vluchtelingen als er geschreven wordt over hun aankomst in Europa. De pers brengt op die manier bewegingen in kaart. In het corpus wordt negentien keer verwezen naar een “stroom” (drie keer in 2000 en maar liefst zestien keer in 2015). Door een beweging als een stroom, een natuurfenomeen, te omschrijven en die een vage oorsprong te geven, draagt de pers bij aan de perceptie van de “vluchtelingen crisis” als onoverkomelijk (Baker & McEnery, 2005).

Bovendien vergeet de minister de **instroom** van mensen uit de voormalige Oostbloklanden. (2000.15)

Slovenië ziet intussen de **stroom** vluchtelingen vanuit Kroatië met een klein hartje zijn kant opkomen. (2015.9)

Dat moet een einde maken aan **de aanhoudende stroom asielzoekers** die her en der in het land opduiken op parkeerterreinen. (2000.3)

De “her en der” in bovenstaand fragment versterkt de indruk dat de situatie onbeheersbaar is.

Wanneer situaties specifiek zijn, wordt er meestal ook een concrete nationaliteit genoemd en dat gebeurt minstens 24 keer. Het is daarmee de meest toegepaste vorm van predicatie na het noemen van aantallen. De combinatie van aantallen en afkomst in de referentie naar en predicatie van vluchtelingen is vrij gebruikelijk (dertien *co-occurrence*).

Nieuwe trend is **de vlucht uit Iran**. Uit dat land kwamen de voorbije jaren gemiddeld 15 asielzoekers per maand. In juli 2000 waren het er 255, in augustus 436 en in september zelfs 556. (2000.14)

En er strijken plots erg veel Somaliërs neer: 410 vroegen in mei asiel aan. Voor 2015 ligt het aantal erkenningen op 35,8 procent. **Afghanen, Somaliërs, Irakezen en Syriërs** voeren de lijst aan. (2015.14)

Het vermelden van een leeftijd kan bijdragen aan het voorstellen van een asielzoeker of vluchteling als een concreet, identificeerbaar persoon. Leeftijden worden echter niet vaak gegeven. In 2015 is er wel meer aandacht voor minderjarige vluchtelingen.

Des te opvallend is het aantal aanvragen van **niet-begeleide jongeren** in ons land. In mei vroegen hier elke dag vijf jongeren asiel aan. Een stijging met liefst 410,3 procent in vergelijking met een jaar geleden. 'Vraag is natuurlijk **of ze allemaal wel minderjarig zijn** zoals ze beweren', zegt Van Den Bulck. 'Het is wachten op de

resultaten van een bottest om hun exacte leeftijd te bepalen. Maar dat er een niet langer te negeren tendens is, dat is duidelijk.' (2015.14)

Nieuws is de voornaamste bron van kennis over groepen waar mensen niet rechtsreeks mee in contact komen (van Dijk, 1991) maar eigenlijk geeft het nieuws niet veel informatie over deze mensen. Het enkel beschrijven van vluchtelingen in termen van getallen draagt bovendien bij aan de perceptie van eenstemmigheid. (Khosravini, 2010, p. 14).

Situaties en gebeurtenissen

De berichtgeving gaat veelal over de gevolgen van de zogenaamde “asielcrisis” voor België. De gebeurtenissen waarover geschreven wordt zijn meestal stappen in het asielproces die asielzoekers doorlopen eens ze in België zijn.

Situatie of gebeurtenis	2000	2015
oorlog en vlucht	4	26
asielbeleid	17	4
(aan)komst	11	14
verwerken aanvragen	15	16
opvang en ondersteuning	55	72
opsluiting	12	
uitwijzing	11	3
na erkenning	1	6
criminaliteit	18	3

Tabel 4: situaties of gebeurtenissen waarover bericht wordt (aantal fragmenten)

Zoals verwacht is er in 2015 meer aandacht voor de oorlog die vluchtelingen ontvluchten en hun vlucht. In 2000 zijn deze codes met uitzondering van één fragment toegeschreven aan verhalen over mensensmokkel. Deze verhalen worden omschreven als “schrijnend” en de ervaringen als “leed”. De verhalen worden behandeld met sympathie voor de vluchteling, maar ze zijn zeldzaam omdat het perspectief van de vluchteling zelden gebruikt wordt.

Als het van Arjan afhangt, dan blijft hij. "In Kosovo zie je voor je een bloem, maar als je je omdraait bloed. (2000.4)

In 2015 zijn er meer fragmenten die naar de oorlog verwijzen, maar daarom niet uit het perspectief van een vluchteling.

"Dat er nu zoveel doden vallen, is hoegenaamd geen verrassing", zegt Eva Berghmans van **Amnesty International Vlaanderen**. Amnesty verwijt de EU-landen dat er eind 2014 geen gepaste opvolging kwam voor de Italiaanse reddingsoperatie Mare Nostrum. Zelfde verhaal bij **Artsen Zonder Grenzen (AzG)**. "De Middellandse Zee wordt een massagraf waar de Europese politiek voor verantwoordelijk is", zegt Loris De Filippi, voorzitter van AzG Italië. (2015.8)

De code “(aan)komst” wijst op een verschil in perspectief tussen “vlucht” en “aankomst” Fragmenten met de code “(aan)komst” gaan specifiek over de komst naar België of Europa.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

De situatie of gebeurtenis waar het meest over gesproken wordt is de opvang of ondersteuning van asielzoekers. Dat is logisch, want vaak gaat het hele artikel over opvang (zie 3.1 *Onderwerpen van de artikelen*) maar opvang en ondersteuning komen ook aan bod in artikelen die niet (uitsluitend) over opvang gaan, bijvoorbeeld in dit artikel over mensensmokkel:

Maar dat is de mensensmokkelaars klaarblijkelijk nog niet ter ore gekomen. Nochtans lijsten zij doorgaans zorgvuldig **de voordelen** op die de verschillende landen van bestemming voor hun slachtoffers in petto hebben. (2015.15)

De code “criminaliteit” verwijst naar twee soorten criminaliteit: criminaliteit die weinig te maken heeft met het “vluchteling zijn” van de dader, zoals illegale prostitutie, en criminaliteit die er wel verband mee houdt, zoals mensensmokkel en overtredingen op de asielwet. De pers maakt dat onderscheid echter niet altijd.

De strengere controle vloeit voort uit de overlast die tippelaarsters in toenemende mate veroorzaken in Brussel. Die stijging is volgens Lemesre **gelinkt aan het stijgende aantal asielaanvragen**. (2000.5)

Situaties worden het vaakst (minstens 43 keer) beschreven in termen van wie verantwoordelijk is voor de opvang of ondersteuning van de vluchtelingen. Vermits het politiek debat over verantwoordelijk een van de vier onderwerpen was waar alle artikelen onder pasten, is dat niet verrassend. De manier waarop er dan over vluchtelingen gesproken wordt is wel opvallend:

Duitsland, Nederland of Frankrijk zullen dan niet langer hun asielzoekers in België kunnen **dumpen**. (2000.3)

Bovenstaand fragment is niet de enige opmerkelijke referentie.

Heusden-Zolder is de Limburgse **kampioen** in het geven van bed-bad-brood aan asielzoekers, en kreeg daarom van Vande Lanotte korting op het aantal asielzoekers dat hen werd toegewezen. (2000.13)

De metaforen die hier opgeroepen worden, enerzijds van afval en anderzijds van een wedstrijd, maken de voorstelling van vluchtelingen er niet menselijker op.

Gebeurtenissen worden ook beschreven in termen van de inspanningen die geleverd worden, de uitzonderlijkheid en de financiële kost verbonden aan gebeurtenissen. Kosten worden meestal niet in getallen uitgedrukt, maar er wordt wel naar verwezen. Die predicaties dragen bij aan de perceptie dat vluchtelingen onze maatschappij ten laste zijn.

Volgens Duchateau is de financiële en maatschappelijke **draagkracht** van de stad bereikt. (2015.5)

De code “slachtoffer” biedt meer voorbeelden van de inwaartse blik van de berichtgeving. Het zijn immers niet altijd de vluchtelingen die als het slachtoffer van een situatie worden voorgesteld.

Europa kreunt onder de toestroom van vluchtelingen. (2015.14)

'**Meer kunnen we echt niet aan,**' zei minister van Binnenlandse Zaken Ostojic. (2015.9)

Tot ontzetting van tientallen Balenaars, waarmee Arjan tijdens zijn korte verblijf in de Kempen vriendschap had gesloten. (2000.4)

Burgemeester Leona Detiège trekt al lang over deze praktijken aan de alarmbel. "Ik heb het zeer moeilijk met de instelling die bij de randgemeenten leeft. Zij willen hun villawijken vrijwaren van asielzoekers en steuntrekkers. In onze stad doen we inspanningen om bepaalde wijken te laten herleven, maar **dat wordt tenietgedaan** door de belasting met asielzoekers. Het is een duidelijk gebrek aan solidariteit." (2000.15)

Opvallend in bovenstaand fragment is het gebruik van het woord "solidariteit". De burgemeester verwijst hier immers niet naar solidariteit naar vluchtelingen toe, maar wel tussen gemeenten. Verwijzen naar de verantwoordelijken in of voor een situatie wordt vaak gecombineerd met het noemen van aantallen. Er wordt dus gezegd wie hoeveel doet (opvangt).

In Brasschaat is de situatie anders, **daar worden 250 extra plaatsen** gecreëerd in een voormalig munitiedepot op de grens met Kapellen. "De situatie is nu zo. Ik vind dat we onze verantwoordelijkheid moeten nemen en er het beste van moeten maken. Zowel voor de inwoners als voor de vluchtelingen", zegt waarnemend burgemeester van Brasschaat Koen Verberck (N-VA). (2015.5)

"Gemeenten moeten worden verplicht om **hun eigen asielzoekers** op te vangen", zegt burgemeester Detiège. (2000.15)

De inwaartse blik van de berichtgeving zien we ook in de manier waarop situaties als uitzonderlijk beschreven worden. De term "asielzoeker" wordt dan vaker gebruikt dan "vluchteling". Het is dan ook de opvang die het vaakst beschreven wordt in termen van uitzonderlijkheid, gevolgd door het verwerken van asielaanvragen, wat het beeld scheidt van een crisis. De code "uitzonderlijkheid" komt veel vaker voor in het corpus 2015⁸. We lezen:

Ook in ons land is de piek **enorm**. [...] De vluchtelingencrisis is **immens**. (2015.14)

Geen enkel land **kan** de migratieproblemen **alleen aan**. (2015.12)

Een **lawine** van migranten ... (2015.7)

Noodopvang is echter niet nieuw, maar de uitzonderlijkheid werd in 2000 minder hard uitgedrukt:

Het aantal asielaanvragen bereikt dit jaar een nieuwe **recordhoogte**. (2000.14)

Het internaat dient voor **noodopvang** voor vluchtelingen. (2000.2)

⁸ Tabel met alle codes en toepassing per jaartal in digitale bijlage.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

3.3 Perspectieven in de berichtgeving

De gebruikte perspectieven kunnen verklaren waarom de berichtgeving de nadruk legt op de gevolgen van de “asielcrisis” voor België. De Belgische staat wordt het vaakst gebruikt als bron van nieuws, wat aansluit bij het institutionele frame van de berichtgeving.

Perspectief	2000	2015
ngo	1	8
lokale overheid	7	6
OCMW of opvangcentra	11	27
regionale of federale overheid	28	27
autochtone Belg	11	3
vluchteling of asielzoeker	8	9

Tabel 5: perspectief gebruikt in de berichtgeving (aantal fragmenten)

De tweede grootste categorie sprekers zijn de organisaties die instaan voor de opvang. Zij spreken vanzelfsprekend over de opvang van asielzoekers en vermelden het vaakst aantallen, net als de federale overheid. Niet alleen het juridisch frame is dus duidelijk aanwezig, maar ook het institutionele frame. Dat is niet verwonderlijk, want deze instanties hebben woordvoerders en manieren om nieuws te maken. Vluchtelingen hebben die kansen veel minder.

Dat er in 2000 meer OCMW-voorzitters aan het woord gelaten werden is waarschijnlijk te wijten aan de veranderingen in het asielbeleid: OCMWs kregen tijdelijk de keuze of ze asielzoekers financieel steunden of opvang aanboden, een onderwerp waar wel wat (regionale) berichtgeving oog voor had. In 2000 zijn OCMWs dan ook betrokken in het debat over verantwoordelijkheid over asielzoekers, meer dan de federale overheid.

Gerda Nuyts (CVP), OCMW-voorzitster van Mortsels, ontkent dan ook in alle toonaarden dat de nieuwbakken stad **probeert asielzoekers naar Antwerpen door te schuiven**. „Het is zeker niet ons beleid om politiek vluchtelingen uit Mortsels te weren.” (2000.12)

In 2015 is Theo Francken, Staatssecretaris voor Asiel en Migratie, de voornaamste spreker voor de federale overheid, gevolgd door de Commissaris-Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen. In 2000 is de groep sprekers meer divers, maar met relatief wat aandacht voor Antione Duquesne, minister van Binnenlandse Zaken, en de toenmalig Commissaris. Die fragmentatie in de voorstelling is ook een gevolg van de context: de functie van Staatssecretaris voor Asiel en Migratie bestond nog niet.

Dat de regering als voornaamste perspectief gebruikt wordt hoeft niet te betekenen dat de journalisten dat perspectief zonder duiding of kritiek overnemen (zie 3.4 *Perspectief van de journalist*). Het gebruik van deze sociale positie als voornaamste perspectief draagt wel bij aan de inwaartse blik van de berichtgeving. Zo ook bijvoorbeeld door het gebruik van het volgende perspectief:

In de eerste vier maanden van dit jaar zijn bijna vijf keer zoveel asielzoekers de Europese buitengrenzen overgestoken dan in dezelfde periode vorig jaar. '2014 was een dramatisch jaar. Maar **de situatie is nu veel erger**', zegt **Gil Arias-Fernandez die het Europees grensagentschap Frontex leidt**. (2015.10)

Het massaal illegaal oversteken van de grens is uiteraard dramatisch voor iemand wiens job het is de grenzen te bewaken. Voor een vluchteling is dat ook een drama maar van een heel andere, meer menselijke en minder juridische, aard. Als journalisten vaker het perspectief van asielzoekers en vluchtelingen zouden gebruiken, zou de globale indruk die de berichtgeving bij de lezer achterlaat anders zijn. Een voorbeeld daarvan is de *framing* van dit citaat:

Vijf minuten voor we Jamal en Zaid afgelopen donderdag ontmoetten, **hadden ze slecht nieuws gekregen**. 'Nog steeds word ik niet erkend als vluchteling. We moeten ons een derde keer melden voor een interview in Brussel', zegt hij. 'Ik begrijp niet waarom de procedure zo lang aansleept.' (2015.4)

Een weigering van een asielaanvraag wordt hier *geframed* als slecht nieuws. Het is zeer de vraag of dat zo zou zijn als de journalist in dat artikel Theo Francken aan het woord liet. In artikelen waar dat wel het geval is, geeft hij aan dat hij het aantal asielzoekers wil beperken.

Staatssecretaris voor Asiel en Migratie Theo Francken (N-VA) schrijft de asielzoekers in ons land een brief waarin hij waarschuwt voor te hoge verwachtingen. "België is Eldorado niet." Tegelijk **hoopt hij dat de brief zal ontraden**. "Want de instroom blijft immens." (2000.11)

Doordat er in 2015 bericht wordt over de weg die asielzoekers hebben afgelegd en waarvoor ze gevlucht zijn, komen de stemmen van vluchtelingen ook iets uitgebreider aan bod. Hun perspectief op de situatie eens in België is echter erg beperkt. Ze zijn ook maar zelden een bron van kritiek zoals in het fragment hierboven. In het corpus 2000 is die kritische noot zelfs volledig afwezig en is het perspectief van de vluchteling opvallend positief.

"Ik ben nog niet vaak zo gelukkig geweest. Toen ik buitenkwam, dacht ik dat mijn hart uit mijn lijf sprong", vertelt Arjan op zijn eigen sappige wijze. De lessen Nederlands waren goed aan hem besteed. "Ik moet iedereen bedanken. **Iedereen is hier zo aardig voor mij geweest**. Zelfs de bewakers en de medewerkers van de sociale dienst in Steenokkerzeel en Merksplas waren toffe gasten." (2000.4)

In dit fragment wordt bovendien benadrukt dat het hier gaat om iemand die zijn best gedaan heeft om zich te integreren want "de lessen Nederlands waren goed aan hem besteed".

«Voor ons is het plukken een vakantiejob. Zo zijn wij niet alleen van onze ouders afhankelijk. In afwachting van onze regularisatie mogen wij in de fruitpluk werken. Per geplukte kilo worden wij evenveel betaald als de Belgische plukkers. Dat is eerlijk. Wie goed werkt, verdient ook goed. Mijn broer en ik halen gemiddeld 200 kilo per dag en krijgen 18 frank per kilo,» zegt Christina in **bijna vlekkeloos Nederlands** waarna ze opnieuw op haar ladder klimt om verder te plukken.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

De nadruk op de taal die de asielzoekers spreken valt ook op. Dat journalisten de nood voelen dat te vermelden wanneer ze asielzoekers een stem geven, maakt van taal een belangrijk aspect van de asielzoeker (Wortham & Locher, 1996).

3.4 Perspectief van de journalist

Er is een aparte code voorzien voor expliciete beoordelingen door de journalist. De journalist is overall in het corpus aanwezig, maar soms doorbreekt hij de illusie van objectiviteit. Verschillende onderzoekers stelden een tendens van informelere en emotionelere berichtgeving vast (Van Hout et al., 2012). In het corpus 2015 is die tendens vooral merkbaar in berichtgeving rond de vlucht en de concrete opvang van asielzoekers (bv. 2015.2, 2015.4, 2015.8 en 2015.10). Het is ook merkbaar in de koppen die gebruikt worden:

GROOTSTE EXODUS SINDS WOII (2015.4)
GEEN TRAANGAS, WEL LANDMIJNEN (2015.9)

Maar dat is niet nieuw:

„GELOOF VREEMDELINGEN NIET" (2000.1)
"IK BEN NOG NIET VAAK ZO GELUKKIG GEWEEST" (2000.4)

Wanneer journalisten afwijken van ogenschijnlijke objectieve berichtgeving, sluiten ze met hun subjectieve uitspraken vaak aan bij de publieke opinie, bijvoorbeeld ten opzichte van de gebruikte bronnen. Overwegend wordt het perspectief van politici gevolgd, maar journalisten uiten ook kritiek op de politiek of op politici.

Volgens Flahaut heeft de Belgische regering een "**pakket evenwichtige maatregelen**" genomen inzake de vluchtelingenpolitiek. (2000.8)
Smet verwacht niet dat dit incident de "**grote eensgezindheid over het gevoerde asielbeleid**" binnen de regering zal aantasten. (2000.10)

Door indirecte en directe rede te combineren, schrijft de journalist deze woorden expliciet toe aan de minister. Op die manier wordt de verantwoordelijkheid voor een exacte woordgroep weerlegt. De journalist kan zijn of haar mening uiten door creatief om te springen met citaten, maar ook door de manier waarop iemand spreekt op een bepaalde manier te predicieren (*voicing*; Wortham & Locher, 1996).

Zelf ontkent De Wever dat zijn houding ingegeven wordt door cultuurpessimisme. [...] Premier Michel laat de pronostiek dan weer voor rekening van De Wever, maar binnen de regering wordt **wel fijntjes gewezen** op de loyale band met Merkel. (2015.7)

In het artikel wordt niet vermeld wie denkt dat cultuurpessimisme aan de basis ligt van de houding van Bart De Wever, maar doordat hij het “zelf ontkent” spreekt hij iemand tegen. Omdat die niet vermeld wordt, kunnen we ervan uit gaan dat de lezer bedoeld wordt, of de journalist. De predicatie van de manier waarop de premier De Wever tegenspreekt, “fijntjes”, draagt bij aan een indruk die veel lezers van de politiek hebben: namelijk dat de

regeringslieden liever bekvechten dan regeren. Zo verwijst de journalist ook naar een politieke discussie als “heisa”:

Ter vergelijking: aan de kust is er **nogal wat heisa** over de komst van nieuwe asielcentra. (2015.13)

De zuidelijke lidstaten **maken zich kwaad** omdat zij overspoeld worden en gedwongen zijn zich te ontfermen over gigantische aantallen migranten. De noordelijke staten **slingeren** met het verwijt dat Griekenland en Italië te weinig doen om die migranten deftig te registreren. (2015.14)

Niet alleen uitspraken maar ook gebeurtenissen of personen krijgen soms een expliciet negatieve, positieve of suggestieve predicatie:

Het vluchtelingenkamp op het Griekse eiland Lesbos, kamp Moria, heet vanaf heden 'hotspot'. Die hotspots zijn het Europese antwoord op het vluchtelingenprobleem. Maar voorlopig is er van dat antwoord **nog niet veel te merken**. [...] Ook de oproerpolitie heeft **haar vertrouwde dreigende positie** ingenomen om de vluchtelingen achter het hek van prikkeldraad te houden. (2015.10)

Alleen België vond het niet nodig de resolutie toe te passen, **met alle gevolgen vandien**. (2000.3)

Om de nieuwe en snelle procedure toe te passen, zal ook het uitwijzingsbeleid **heel wat efficiënter** moeten verlopen. (2000.6)

Zulke predicaties komen het vaakst voor in artikelen over het asielbeleid, maar dat is hoogstwaarschijnlijk een logisch gevolg van de onderwerpselectie.

3.5 Discussie

De berichtgeving rond vluchtelingen heeft zowel in 2000 als in 2015 een opvallend inwaarts gerichte blik en institutioneel *frame*.

Des te opvallend is het aantal aanvragen van niet-begeleide jongeren in **ons land**. In mei vroegen **hier** elke dag vijf jongeren asiel aan. (2015.14)

Er wordt vooral geschreven over de gevolgen van de zogenaamde “crisis” voor België. De onderwerpen waarover gesproken worden vallen quasi samen met de gerechtelijke stappen in het asielproces die asielzoekers doorlopen eens ze in België en de meest gebruikte bronnen zijn regeringsleden en OCMW-voorzitters. Maar zelden horen we van de vluchtelingen zelf.

Het aantal mensen dat opgevangen (moeten) worden is dan ook het overheersende thema van de berichtgeving. Het macroverhaal lijkt hier te zijn dat vluchtelingen “ons” te last zijn. Er wordt gediscussieerd over cijfers, en niet over mensen (zie artikel 2000.15). De overheersende vragen die door de berichtgeving beantwoord worden zijn:

- Hoeveel vluchtelingen vangen “wij” op?
- Van waar komen ze?
- Wie is verantwoordelijk en welke inspanningen leveren zij?

Het topos van voordeel of nut zoals Reisingl en Wodak (2001) dat aantreffen lijkt veraf in Vlaamse kranten. De topoi van bedreiging, definitie van de status van de vreemdeling,

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

belasting en misbruik van het sociaaleconomisch systeem en gezag over de vreemdeling zijn daarentegen wel aanwezig. Er is ook twijfel aan de oprechtheid van de vluchteling en de nood aan opvang, wat in lijn is met de bevindingen van Crawley rond de invloed van politiek op het nieuwsdiscours (2005). Die twijfel is zelf zo groot dat vluchtelingen zich genoodzaakt voelen erop te reageren:

'Syrië bestaat niet meer. Ons land is kapot. Met de hand op het hart zeg ik je: **niet één Syriër in België liegt**. Wij zijn op de vlucht voor het gevaar.' (2015.4)

Volgens de bestaande literatuur wordt er vaak verwezen naar cultuur (en niet ras) om *out-groups* als anders te construeren (Van Dijk, 1991, p. 25). Dat gebeurt in dit corpus slechts één keer expliciet, door een stem die bekend staat als zeer rechts, en dan wordt het door de journalist beschreven als “cultuurpessimisme” (2015.7). Er wordt wel verwezen naar de mate waarin asielzoekers Nederlands spreken. De obsessie met integratie die Blommaert en Verschuieren (1992) in de jaren negentig vaststelden is er dus nog steeds.

Hoewel de officiële instanties duidelijk positiever staan ten opzichte van de vluchtelingen in 2015 dan in 2000 (CGVS, 2016) en dat op basis van afkomst, kan niet gezegd worden dat vluchtelingen in 2015 positiever voorgesteld worden door de media. Er is meer aandacht voor de situaties die zij ontvluchten, maar de manier waarop vluchtelingen geprediceerd worden veranderd niet wezenlijk. Er wordt bijvoorbeeld in 2015 gebruikt gemaakt van “migranten” om naar vluchtelingen te verwijzen, wat bijdraagt dat een negatieve evaluatie van deze mensen. In 2000 gebeurt dat veel minder, ook al speelde de discussie over de “echtheid” van vluchtelingen toen ook al.

4 Conclusie

Ondanks een brede zoekopdracht, is het corpus niet erg divers. Alle artikelen handelen over slechts vier onderwerpen, waarvan het Belgische asielbeleid het vaakst voorkomende onderwerp is.

De juridische status van vluchtelingen is erg belangrijk in krantenartikelen. Naar hen wordt verwezen als “vluchteling” of “asielzoeker” maar die termen worden niet consequent gebruikt. Bovendien wordt er in het benoemen van vluchtelingen getwijfeld aan het recht op opvang van de persoon waarnaar verwezen wordt. Dat gebeurt onder andere door “kandidaat-vluchteling” te gebruiken of naar vluchtelingen te verwijzen als “migranten”. Een naam wordt zelden meegedeeld.

Ook de beschrijving van vluchtelingen biedt de lezer maar weinig informatie. Vluchtelingen worden voornamelijk geprediceerd in termen van hun aantallen. Hoeveel mensen er opgevangen moeten worden, is dan ook het overheersende thema van de berichtgeving. Ook de afkomst van de vluchtelingen wordt relatief veel vermeld. De media geeft op die manier de bewegingen van vluchtelingen weer: van hun land van herkomst naar België of Europa. Daarbij wordt ook in Vlaamse kranten de metafoor van een stroom (een onvoorspelbare natuurkracht) gebruikt.

De situaties waarover geschreven wordt passen veelal binnen een juridisch of institutioneel kader. Ze worden beschreven in termen van wie er (voor opvang) verantwoordelijk is en welke inspanningen geleverd worden. Samen met een nadruk op de uitzonderlijkheid van situaties, vormt dat de indruk dat vluchtelingen onze maatschappij tot last zijn.

De Belgische staat en organisaties die instaan voor de opvang van vluchtelingen vormen de voornaamste bron van informatie. De gebruikte perspectieven sluiten dus aan bij het institutionele frame van de berichtgeving. Wanneer het perspectief van de vluchteling gebruikt wordt, en dat is uitzonderlijk, is het zelden kritisch. De journalist volgt vaak het perspectief van de politiek, maar kan door *voicing* of expliciete negatieve of positieve predicatie daar een kanttekening bij plaatsen.

Deze resultaten passen binnen het bestaande kritisch discoursanalytische onderzoek naar nieuwsberichten rond immigranten en vluchtelingen. Immigranten worden op verschillende plekken en tijdstippen steeds op dezelfde manier voorgesteld: als een bedreiging voor het sociaaleconomische systeem van het gastland, ook in Vlaamse media. De mediërende factor van afkomst kon niet vastgesteld worden. Wel was er in 2015 meer aandacht voor individuele vluchtelingen en hun verhaal, vaak in het kader van het conflict dat zij ontvluchtten of de route waarlangs ze vluchtten. In 2000 ontbreekt het aan zulke artikels. Hoewel er meer vluchtelingen aan bod komen, een gezicht en stem krijgen, kan niet gezegd worden dat vluchtelingen in 2015 anders worden voorgesteld dan in 2000. Doorheen het volledige corpus worden dezelfde strategieën voor referentie en predicatie gebruikt: er wordt naar vluchtelingen verwezen met hun legale status, hun afkomst en hun aantallen.

Uit dit corpus kan niet overtuigend opgemaakt worden dat de berichtgeving in 2015 emotioneler of linkser is. In beide jaartallen zijn de Belgische staat en andere overheidsinstanties de voornaamste bronnen van nieuws over vluchtelingen. Hoewel de journalisten zich af en toe kritisch opstellen ten opzichte van deze sprekers, volgen ze in grote mate dat discours, dat misschien emotioneler is geworden maar niet linkser. Het discours over vluchtelingen is de laatste zeventien jaar quasi gehomogeniseerd tot een discours over aantallen, beleid, recht op opvang en rendement.

De analyse in dit artikel is gebaseerd op een beperkt corpus dat enkel bestaat uit krantenartikelen. Kranten geven geen volledig beeld van het mediadiscours over vluchtelingen. Andere kanalen zoals televisiejournalen, nieuwswebsites en nieuws op sociale media dragen ook bij aan de perceptie van vluchtelingen. Vervolgonderzoek zou daarom ook deze media in overweging moeten nemen om een completer beeld te kunnen schetsen van onze representatie van vluchtelingen. De analyse is verder beperkt door de mogelijkheid tot subjectiviteit. Een combinatie van kritische discoursanalyse en corpuslinguïstiek zoals in de studie van Khosravinik (2009, 2010) kan hier een antwoord op bieden.

5 Literatuur

Baker, P., & McEnery, T. (2005). A corpus-based approach to discourses of refugees in UN and newspaper texts. *Journal of Language and Politics*, 4(2), 197-226.

Blommaert, J., & Bulcaen, C. (2000). Critical discourse analysis. *Annual Review of Anthropology*, 29, 447-466.

Blommaert, J., & Verschueren, J. (1992). *Het Belgische migrantendebat. de pragmatiek van de abnormalisering*. Antwerpen: International Pragmatic Association.

CGVS. (2016). *Asielstatistieken – overzicht 2015*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <http://www.cgvs.be/nl/actueel/asielstatistieken-overzicht-2015>.

“Ze zijn een plaag, mijnheer.”

- Christen, C., & Huberty, K. (2007). Media reach, media influence? The effects of local, national, and internet news on public opinion inferences. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 84(2), 315-334.
- Crawley, H. (2005). Introduction: Europe - fortress or refuge? *Forced Migration Review*, 25, 14-16.
- Dyer, R. (1993). *The matter of images: Essays on representation*. Londen: Routledge.
- European Migration Network. (2005). *Illegally resident third country nationals in Belgium: State approaches towards them and their profile and social situation*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <https://emnbelgium.be/publication/illegally-resident-third-country-nationals-belgium-emn>.
- Eurostat. (2017). Asylum and managed migration. Geraadpleegd op 31 mei 2017, op <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/main-tables>.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Londen: Arnold.
- Fedasil. (2014). *Asiel in België*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <http://fedasil.be/nl/inhoud/asiel-belgie>.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Goodman, S. (2007). Constructing asylum seeking families. *Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines*, 1, 35-49.
- Hanson-Easey, S., & Moloney, G. (2009). Social representations of refugees: Place of origin as a delineating resource. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19(6), 506-514. doi: 10.1002/casp.1010
- Khosravinik, M. (2009). The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers during the Balkan conflict (1999) and the British general election (2005). *Discourse & Society*, 20(4), 477-498.
- Khosravinik, M. (2010). The representation of refugees, asylum seekers and immigrants in British newspapers: A critical discourse analysis. *Journal of Language & Politics*, 9(1), 1-28. doi: 10.1075/jlp.9.1.01kho
- McNair, B. (2006). *Cultural chaos: Journalism, news and power in a globalised world*. New York: Routledge.
- Mutz, D. C., & Soss, J. (1997). Reading public opinion: The influence of news coverage on perceptions of public sentiment. *Public Opinion Quarterly*, 61(3), 431-451.
- Myria. (2016). *Instroom van asielzoekers en het opvangbeleid in België: vergelijking van de jaren 2000 en 2015*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op http://www.myria.be/files/Migratie2016-Focus-2000_vs_2015.pdf.
- Nickels, H. C. (2007). Framing asylum discourse in Luxembourg. *Journal of Refugee Studies*, 20(1), 37-59. doi: 10.1093/jrs/fel029
- Philips, N., & Hardy, C. (2002). *Discourse analysis: Investigating processes of social construction*. New York: Sage Publications.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods for Critical Discourse Analysis* (pp. 87-121). Londen: Sage.

- Santa Ana, O. (1999) "Like an animal I was treated": Anti-immigrant metaphor in US public discourse. *Discourse & Society*, 10, 191-224.
- Shadid, W. (2005). Berichtgeving over moslims en de islam in de westerse media: Beeldvorming, oorzaken en alternatieve strategieën. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 33(4), 330-346.
- Slegers, F. (2007). *In debat over Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van Dale Uitgevers. (2017). *Allochtoon*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=allochtoon&lang=nn>.
- Van Dale Uitgevers. (2017). *Asielzoeker*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=asielzoeker&lang=nn>.
- Van Dale Uitgevers. (2017). *Migrant*. Geraadpleegd op 12 maart 2017, op <http://www.vandale.be/opzoeken?pattern=migrant&lang=nn>.
- van Dijk, T. A. (1987). *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*. Newbury Park: Sage.
- van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.
- Van Dijk, T. A. (2000). New(s) racism: A discourse analytical approach. In S. Cottle (Ed.), *Ethnic minorities and the media* (pp. 33-49). Buckingham: Open University Press.
- van Gorp, B. (2002). Werken aan de werkelijkheid: Een casestudie over de inplanting van een asielcentrum. *Tijdschrift voor Sociologie*, 23(3-4), 325-342.
- Van Hout, T., Vertommen, B., & Pounds, G. (2012). Analyzing the view from here, there and nowhere: Discursive approaches to journalistic stance. *Discourse, Context & Media*, 1(2-3), 55-56. doi: 10.1016/j.dcm.2012.10.003.
- Wodak, R. (1996). Others in discourse: Racism and antisemitism in present day Austria. *Research on Democracy and Society*, 3, 275-296.
- Wodak, R., & Reisigl, M. (1999). Discourse and racism: European perspectives. *Annual Review of Anthropology*, 28, 175-99.
- Wodak, R., & Reisigl, M. (2001). *The semiotics of racism: Approaches in critical discourse analysis*. Wenen: Passagen Verlag.
- Wood, N., & King, R. (2001). Media and migration: An overview. In R. King & N. Wood (Eds.), *Media and migration: Constructions of mobility and difference* (pp. 1-22). Londen: Routledge.
- Wortham, S., & Locher, M. (1996). Voicing on the news: An analytic technique for studying media bias. *Text - Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 16(4), 557-586. doi: 10.1515/text.1.1996.16.4.557

6 Bijlagen

6.1 Digitale bijlagen

De bijlagen bij dit onderzoek werden, vanwege hun omvang, digitaal omsloten. Hier geef ik kort een overzicht van de digitale bijlagen.

De bijlagen bevatten vier corpusbestanden. De twee tekstbestanden, één per onderzocht jaartal, bevatten de teksten voor analyse, dat wil zeggen: de krantenartikelen zonder foto's, foto-onderschriften en details omtrent de publicatie (met uitzondering van de datum). Deze bestanden werden opgeladen in Dedoose. De originele GoPress zoekresultaten werden ook bijgevoegd in pdf-formaat.

Er werd ook een schematische voorstelling van de definitieve codeboom bijgevoegd. De hoofdcodes zijn categorieën die naar voor geschoven werden door het bestaande onderzoek, met uitzondering van de code “journalist”. Die code is net als de subcodes het resultaat van bottom-up analyse tijdens het open coderen.

De overige bijlagen zijn het resultaat van het codeerwerk in Dedoose, waaronder de 376 fragmenten en bijhorende codes. Het bestand “code toepassing” toont in tabelvorm hoe vaak een code gebruikt werd tijdens het coderen van het corpus 2000 en het corpus 2015. De tabel met de “code co-occurrence” toont hoe vaak twee codes aan eenzelfde fragment werden toegeschreven.

6.2 Deelname onderzoek

Aan MPC-studenten werd gevraagd zoveel mogelijk deel te nemen aan onderzoek van anderen. Hieronder een overzicht van de experimenten of enquêtes waaraan ik als studente deelnam.

Datum	Thema	Type	Onderzoekers	Duur (in min)
14/10/15	Perceptie van schrijfp opdrachten	enquête	docenten MPC	30
23/10/15	Productplacement in verhalen	experiment	Y. Avramova	30
27/10/15	Tweedetaalverwerving	experiment	M. Leijten	120
06/02/16	Leeromgeving UAntwerpen	enquête	Werkgroep Leeromgeving	30
08/02/16	Persoonlijkheidstesten	enquête	Masterstudenten	40
15/02/16	Keuzes maken	experiment	Organisatiepsychologie	15
16/02/16	Ondernemerschap	enquête	Studenten cultuurmanagement	15
22/03/16	Tweedetaalverwerving	experiment	M. Leijten	120
totaal				6,6 uur